

Гомонюк Олена

доктор педагогічних наук, професор,
Хмельницький національний університет
м. Хмельницький, Україна

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІОНОМІЧНИХ ПРОФЕСІЙ

Анотація. У статті розглянуто шляхи удосконалення іншомовної компетентності майбутніх офіцерів в освітньому процесі вищих військових навчальних закладів.

Ключові слова: компетентність, компетенція, методи, навчання, майбутні офіцери.

Annotation. The article reveals pedagogical conditions for development of professional and pedagogical culture of future specialists in socionomic professions.

Key words: pedagogical conditions, development, professional and pedagogical, culture, sociomic professions.

Якісна реалізація соціального замовлення, соціальних потреб суспільства залежить від результатів функціонування і розвитку системи освіти. Тому визначення цілей і завдань освітнього процесу у ЗВО передбачає формування особистості майбутнього фахівця соціономічної сфери з високим рівнем професійно-педагогічної культури, що забезпечує вихід за межі нормативної діяльності, здатність створювати й передавати цінності, особистісний розвиток. Для того, щоб виокремити педагогічні умови розвитку професійно-педагогічної культури майбутнього фахівця соціономічної сфери, спочатку необхідно розглянути тлумачення понять «умова» та «педагогічна умова» у науковій літературі.

У Філософському словнику умовою є «категорія, що відображає відношення процесів або явищ до тих факторів, завдяки яким вона виникає» [9]. У Тлумачних словниках умова визначається як «домовленість про що-небудь» [1, с. 567], «вимоги, реалізація яких забезпечує виконання дій» [2, с. 536], «необхідна обставина, яка уможливорює здійснення, створення, утворення чого-небудь або сприяє чомусь» [3, с. 137].

Термін «умова» є поширеним і у педагогічній літературі. Так, на думку Е. Зеєра, педагогічні умови – це різноманітні обставини процесу освіти, які забезпечують досягнення поставленої мети [7].

Від ефективності педагогічних умов залежатиме якість кінцевого результату освітнього процесу ЗВО.

Професійна підготовка майбутнього фахівця соціономічної сфери покликана забезпечити розвиток світогляду, який володіє знаннями як фундаментального, так і прикладного характеру, є носієм загальнолюдських цінностей та норм; з належним рівнем моральної культури, професійно-особистісних якостей, необхідних для успішної діяльності; здатного самостійно орієнтуватися в нестандартних ситуаціях та самостійно розв'язувати ті чи інші питання.

Занурення студента в контекст загальнолюдської культури, різних мов, видів мистецтв, способів діяльності у всій їхній своєрідності передбачає формування таких компетентностей, як: загальнокультурна, ціннісно-сміслова, соціальна, громадянська, комунікативна, психолого-педагогічна, інформаційна, рефлексивна, валеологічна, правова, конфліктологічна, дослідницька.

За результатами дослідження педагогічними умовами розвитку професійно-педагогічної культури майбутніх фахівців соціономічних професій визначено такі:

- формування позитивної мотивації студентів до освітнього процесу, професійно-педагогічної культури;
- цілісність, безперервність і системність у формуванні професійно-педагогічної культури;

- побудова змісту і структури освітнього процесу відповідно завдань та основних компонентів освітнього процесу;
- орієнтація педагогічного процесу на суб'єктну позицію студента як носія загальнолюдських і культурних цінностей;
- залучення студентів до діяльності, яка моделює майбутню професійну діяльність.

Розглянемо одну із педагогічних умов розвитку професійно-педагогічної культури майбутніх фахівців соціономічних професій, а саме – формування позитивної мотивації студентів до освітнього процесу, професійно-педагогічної культури.

Сучасні науковці С. Злате (S. Zlate) та Г. Цуцуї (G. Cusui), досліджуючи співвідношення між потребами, прагненнями та інтересами педагогів та досягненням цілей, завдань, розвитком компетентностей та відповідальності, дійшли до висновку, що основною проблемою, яку університети повинні вирішити, є мотивація [12, с. 472].

Як стверджує автор однієї із найпоширеніших теорій мотивації людини Абрагам Маслоу [13], люди сповнені бажання досягати цілей. Саме шлях до досягнення мети забезпечує задоволення специфічних потреб і бажань. Потреби автор систематизує у вигляді ієрархії (фізіологічні потреби, потреби в безпеці, соціальні потреби, потреби в повазі, потреби в самореалізації), в рамках якої перед переходом до вищого рівня повинні бути задоволені потреби нижчі за рангом.

У психології науковцями виокремлено два види мотивації: екстринсивної (зумовленої зовнішніми умовами і обставинами) і інтринсивної (внутрішньої, пов'язаної з особистісними диспозиціями: потребами, установками, інтересами, потягами, бажаннями).

Ідеальним рушійним чинником вважається рівновага між зовнішньою і внутрішньою мотивацією. Адже, як стверджує С. Занюк, мотивація включає в себе не лише мотиви, а й ситуативні фактори (вплив навколишнього середовища, специфіка діяльності й ситуації тощо). Ситуативні фактори є

досить динамічними, мінливими, що створює можливість впливу на них і на активність в цілому. Таким чином, мотивація – це сукупність усіх спонукальних факторів (як особистісних, так і ситуативних), які визначають активність особистості [6, с. 7].

Отже, мотивація і мотиви завжди внутрішньо зумовлені, але можуть залежати і від зовнішніх факторів. Під зовнішніми мотивами розуміють обставини (актуальні умови, що впливають на ефективність діяльності, дій), або зовнішні чинники, що впливають на прийняття рішення і силу мотиву (винагорода та інше). Варто звернути увагу на те, що обставини, умови, ситуація набувають значення для мотивації тільки тоді, коли стають значущими для людини, для задоволення потреби, бажання. Тому зовнішні чинники мають у процесі мотивації трансформуватися у внутрішні.

Поняття «потреби», «мотиви» і «розвиток» взаємопов'язані: потреби викликають мотиви, які ведуть до дії, взаємодії з навколишнім середовищем, у процесі якої відбувається засвоєння особистістю соціального досвіду та її розвиток.

Мотивація студента ЗВО багатозначна за змістом і різноманітністю форм.

Мотиви, які спонукають студентів до діяльності дослідника умовно об'єднують у групи мотивів, закладених в самій навчальній діяльності (навчально-пізнавальні мотиви, пов'язані зі змістом навчальної діяльності та процесом навчання, які спонукають до виявлення інтелектуальної активності, подолання перешкод в процесі розв'язання поставлених викладачем задач) та мотиви, пов'язані з тим, що лежить поза самою навчальною діяльністю (соціальні мотиви, значущість навчальної діяльності для оволодіння майбутньою професією, розуміння значущості знань для майбутньої професії і постійне самовдосконалення у цьому напрямку, особиста вигода, благополуччя після закінчення вищого навчального закладу) [8].

Соціально-когнітивна теорія Альберта Бандури свідчить, що причини діяльності людини слід шукати в контексті безперервної взаємодії поведінки, пізнавальної сфери та оточення особистості. Цей підхід до аналізу причин

поведінки, який автор визначає як взаємний детермінізм, передбачає, що фактори залежності та ситуаційні фактори є взаємозалежними причинами поведінки, тобто внутрішні детермінанти поведінки, такі як віра і очікування, і зовнішні детермінанти, такі як стимулювання та накази, є частиною системи взаємодіючих впливів [10].

Американські психологи Е. Дісі (E. Deci) та Р. Раян (R. Ryan) [11], досліджуючи проблематику внутрішньої та зовнішньої мотивації, розробили власну теорію самодетермінації особистості (англ. self-determination theory; SDT). Концептуальні основи теорії свідчать про те, що внутрішня мотивація базується на трьох вроджених потребах особистості, крім того існує декілька типів зовнішньої мотивації, що регулює діяльність особистості, а також наголошується на ролі соціального контексту.

На думку науковців, до вроджених потреб особистості, належать потреба в самодетермінації або автономії (прагнення самостійно ініціювати та контролювати власні дії), потреба в компетентності (бажання досягнути успіху в певному виді діяльності), потреба взаємозв'язку із іншими людьми [5, с. 197].

Серед чинників зовнішньої мотивації дослідники виокремили такі, як: нагороди, зовнішня оцінка, обмеження, стилі міжособистісної взаємодії тощо.

Мотивація до розвитку професійно-педагогічної культури є складноструктурованим багатокомпонентним психологічним утворенням, що охоплює сукупність взаємопов'язаних мотивів, тому необхідно враховувати особливості мотивів навчальної діяльності, досягнення успіху, професійного зростання та особистісного становлення.

Позитивна мотивація формується завдяки накопиченню позитивних емоцій. Коли емоційний поріг досягає високого рівня інтенсивності, людина переходить до дій. Зазвичай під емоціями розуміють елементарні суб'єктивні переживання [4], які, по-перше, пов'язані переважно з особистими цілями людини, по-друге, викликають фізіологічні реакції, по-третє, виконують функцію адаптації.

Дослідники найчастіше називають такі позитивні емоції, як: бажання, надія, любов, інтерес, безтурботність, задоволеність, радість, здивування, захват, емпатія, задоволеність.

Розвиток особистості людини, її самоосмислення, постановка життєвих цілей, поведінка в окремих ситуаціях та діяльність в цілому визначається мотивацією. Мотивація людини є модифікацією її потреб, бажань, намірів, інтересів, цілей. Отже, саме мотивація спрямовує поведінку на досягнення встановленої мети, збільшує кількість зусиль та енергії, які студенти застосовують в діяльності, безпосередньо пов'язаної з їх потребами та цілями.

Список використаних джерел

1. Безрукова В.С. Основы духовной культуры (энциклопедический словарь педагога). Екатеринбург: Калан, 2000. 937с.

2. Безпалько О. В. Соціальна педагогіка: схеми, таблиці, коментарі: навч. посіб. [для студентів вищих навч. закладів]. К. : Центр учбової літератури, 2009. С. 56 – 57.

3. Бібік Н. М. Компетентнісний підхід: рефлексивний аналіз застосування Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи. К. : К.І.С., 2004. С. 47-53.

4. Выготский Л. С. Развитие высших психических функций. М. : Изд-во АПН РСФСР, 1960. 367 с.

5. Гордійчук М. А. Формування професійно-педагогічної культури майбутніх учителів іноземних мов у процесі фахової підготовки. Сучасні тенденції освіти: збірник наукових праць за мат. VI наук. конф., присвяченої дню народження канд .пед. наук., доц. С. В. Будака (Миколаїв, 26-27 квітня 2013 р.). Миколаїв : МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2013. С. 197–203.

6. Занюк С. С. Психологія мотивації: навч. посіб. Київ: Либідь, 2002. 304 с.

7. Зеер Эвальд Фридрихович Личностно ориентированное профессиональное образование : учебное пособие. Урал. гос. проф.-пед. ун-т. Екатеринбург : Издательство УГППУ, 1998. 51 с. Библиогр.: с. 49.

8. Тригуб І. Мотивація студентів як один із основних факторів успішної професійної підготовки. Науковий блог Національний університет «Острозька академія». – 2014. URL: <http://naub.oa.edu.ua/2014/motyvatsiya-studentiv-yak-odyn-iz-osnovnyh-faktoriv-uspishnoji-profesijnoji-pidhotovky>.

9. Философский энциклопедический словарь [гл. ред.: Л. Ф. Ильичев, П. Н. Федосеев, С. М. Ковалев, В. Г. Панов]. М.: Сов. энцикл., 1983. 840 с., с. 603.

10. Bandura A. (1999). A social cognitive theory of personality. In L. Pervin, O. John (Ed.), *Handbook of personality* (2nd ed., pp. 154-196). New York: Guilford Publications. (Reprinted in D. Cervone & Y. Shoda [Eds.], *The coherence of personality*. New York: Guilford Press.

11. Deci, E. L., Koestner, R., Ryan, R. M. (1999). A meta-analytic review of experiments examining the effects of extrinsic rewards on intrinsic motivation. *Psychological Bulletin*, 125, pp. 627–668.

12. Zlatea S., Cucui G. Motivation and performance in higher education. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 2015. – P. 468 – 476.

13. Maslow A. H. (1943). A theory of human motivation. *Psychological Review*, 50(4), P. 370-396. doi: 10.1037/h0054346.